

III. RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

VI. Dumitrescu, *Închisorile mele*, Ed. Albatros, Buc., 1994, 121p., cu o postfață de S. Marinescu-Bâlcu.

Anul 1990 a marcat apariția unui nou gen de carte, disputat atât de literatură cât și de istorie: este vorba despre memoriile foștilor deținuți din închisorile comuniste.

Aceste cărți au, desigur, o mare importanță estetică - Al.Paleologu considerând multe dintre aceste apariții adevărate capodopere ale literaturii românești din secolul al XX-lea - dar ele se doresc, în primul rând, un document istoric, o privire aruncată, din interior, asupra unui ev întunecat în care suferința și crima au fost ridicate la rang de politică de stat.

Acest nou gen istorico-literar este ilustrat și de memoriile arheologului Vladimir Dumitrescu. Vorbim despre un "nou" gen istorico-literar pentru că se considera că, în cadrul mai larg al memorialisticii - astfel de producții fiind cunoscute încă din antichitate - un loc aparte îl ocupă memoriile foștilor deținuți politici.

Vladimir Dumitrescu a fost arestat în vara anului 1952, în timp ce se afla pe șantierul arheologic de la Traian. În trei ani de zile cât a durat detenția, Vladimir Dumitrescu a trecut prin 10 închisori și pe la Canal, mormânt uriaș a mii de deținuți politici. Dintr-un condei, autorul zugrăvește întreaga dramă și oroare ce s-a petrecut aici: "Și dacă ne gândim că tot Canalul a fost săpat cu târnăcoape, hîrlețe, lopeți și roabe, nu e greu de înțeles de ce munca era istovitoare și au murit în câțiva ani la Canal câteva zeci de mii de oameni".

Pe "șantierele patriei" cei ce nu se raliau regimului sau cei care înainte de 1944 avuseseră o cât de neînsemnată activitate politică - cum era și cazul lui Vladimir Dumitrescu care în tinerețe se încorporase în mișcarea legionară, fără a participa însă la rebeliunea din iarna anului 1941 - erau exterminați prin muncă. Comunismul nu făcea altceva decât să pună în aplicare, cu aceleași metode, conceptul nazist, ironic și sinistru în același timp: "Arbeit macht Frei".

Exterminarea era nu numai fizică ci și morală; lipsa celor mai elementare condiții umane duce sau ar fi trebuit să ducă, la dezumanizare și abrutizare. Neputința satisfacerii celor mai elementare necesități fiziologice ("WC-urile turcești") oglindesc dramatismul încarcerării.

Una dintre memorabilele scene din carte este zugrăvită de autor cu o tristețe, am putea spune rece. La interogatoriu fiind, un maior oarecare îl întreba pe cel anchetat: "[...] cum este cu Basarabia? A cui a fost?" dovadă că respectivul maior nu trecuse nici măcar prin liceu.

Barbaria inchizitorială a anchetatorilor securității se îmbina perfect cu prostia și incultura. Întrebarea, naivă în formă, dar grotescă în fond, are putere de exemplu pentru o exclamație a lui Rabindranath Tagore: "despotismul exercitat de cel slab este cu adevărat înspăimântător". Sclavia ignoranței este cea mai cruntă dintre toate.

În calvarul vjeții trăite după tipar, în care viața unuia era viața tuturor, destinul unuia era destinul tuturor, în care pereții încep să vorbească celui încarcerat, o oază de lumină aduceau "cursurile universitare" care se țineau în închisoare.

Virgil Ierunca explicând titlul dat de N.Steinhardt memoriilor sale *Jurnalul Fericirii* spunea că, închisoarea a fost pentru mulți academie și altar. În întunericul din închisorile comuniste răsărea o lumină, spiritul nu putea fi încarcerat. De pe unul din paturile suprapuse, fiecare intelectual ținea câte o "conferință", ceilalți ascultând cu interes. Vladimir Dumitrescu a vorbit despre problema originii legendei potopului și despre Turnul Babel.

Situația grea a deținuților politici este pusă în antiteză cu cea a deținuților de drept comun care erau "preferații regimului". Despre regimul preferențial al deținuților de drept comun vorbesc mulți dintre cei care au trecut prin patimile închisorilor (vezi de exemplu, I.Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*).

Disperarea autorului cauzată de detenția ce părea fără limită - printr-o singură semnătură a vreunui potentat al vremii se putea prelungi "pedeapsa" cu câteva luni sau câțiva ani - este adâncită de aflarea veștii apariției cărții sale, monografia așezărilor neolitice de la Hăbășești, numele său fiind schimbat cu un semipseudonim.

Și totuși, în infernul deznădejdiei existau și oaze de speranță. Bucuria și încrederea au luminat figurile chinuite ale deținuților politici care au aflat de alegerea lui Eisenhower ca președinte al S.U.A. Încă odată însă, Occidentul și-a dovedit obtuzitatea și nepăsarea. Eisenhower va colabora fără muștrări de conștiință cu Moscova dându-le astfel, indirect, girul barbarilor sovietici și implicit barbarilor comuniști din centrul și sud-estul Europei.

Cartea este deseori străbătută de ironia față de niște indivizi care nu realizau condiția omului care nu are unde fugi. Pentru că ei, deținuții politici, erau încarcerati în spatele zidurilor groase de beton. Ceilalți, cei aflați în "libertate" erau închiși în propria lor țară devenită o uriașă închisoare.

Cartea, scrisă în anii '80, adică atunci când nu se întvedea vreo șansă de a fi publicată, ilustrează existența Gulagului românesc, fiind în același timp și o piedică în calea uitării. Pentru că, doar astfel **istoria** poate deveni cu adevărat **magistra vitae**. Chiar intenția autorului a fost aceasta : cartea trebuie să fie un "modest izvor istoric pentru începutul deceniului al șaselea al secolului nostru în România".

ȘTEFAN DORONDEL

Al. Zub, *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, "Junimea", 1989, 411 p.

Cel care a numit-o în 1783 "istorie" și a legiferat dreptul acelei științe preluând cele spuse de Miron Costin: "[...] voi da seama de ale mele câte scriu [...]", Petru Maior cu a sa *Istorie pentru începutul românilor în Dacia*, ca și istoricul revoluționar Nicolae Bălcescu cu a sa: *Istoria românilor supt Mihai Voievod Viteazul*, sau Nicolae Iorga, "care singur e un latifundiu incomensurabil", expunându-se conștiinței sale și judecăților vremii cu ale sale Istoriei, ca să facă recurs la câteva autorități în materie își găsește un prim corollarium în cele spuse de C.C.Giurescu: "Știința a devenit azi un act de solidaritate umană, pentru propășirea ei trebuiesc energiile coordonate ale colectivității întregi. De la acest principiu general nu se poate abate nici disciplina noastră istorică decât sub pedeapsa decrepitudinii".

Iată, așa devine explicabil de ce Al. Zub și-a intitulat pentru perioada cea mai frumoasă a acestei țări, în care toți cei ce țin un condei în mână în împrejurările de astăzi au datorii superioare față de patrie ce trec peste finalitatea artei, într-o perioadă în care creează somități în materie; un tablou complex cu o mare varietate de forme și culori ce își asigură un interes mereu proaspăt -, de ce și-a intitulat lucrarea: *Istorie și istorici în România interbelică*, care se vrea "o lectură a istoriografiei din epocă", iar ceea ce i-a conferit demersului o nouitate e "tocmai conjuncția dintre realitatea istorică și reflexul ei legitim", istoriografia, "lăsând ușor să se întvedă preocuparea de a pune în lumină funcția socială a istoriei ca disciplină", surprinsă în detaliu și sintetic, în același timp, în cele 411 pagini ale cărții numărând 18 capitole și 25 subcapitole. Așadar, iată lungul drum parcurs de la prinderea în concert a științei până la constituirea ei ca o disciplină socială.

De aceea se ridică întrebarea: "Ce poate face istoricul? Ce e în stare el să obțină pentru statutul său de la epocă?", într-un cadru internațional care se așeza prin și cu ajutorul Academiei Române și a iluștrilor reprezentanți: Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, Ovid Densusianu, I.C.Negruzzi, cu nu mai puținii lor iluștrii reprezentanți, înaintași atât de omagiați în epocă: Stolnicul Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, corifeii Școlii ardelenice: Petru Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu, Ion Budai-Deleanu considerați întemeietorii istoriografiei noastre moderne, apoi Mihail Kogălniceanu, Nicolae Bălcescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, A.D.Xenopol, Gheorghe Lazăr și mulți, mulți alții.